

PEDAGOGIK NUTQNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

*“Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti
Boshlang'ich ta'lim nazariyasi va metodikasi” kafedrası*

*O'qituvchining nutq madaniyati fani
o'qituvchisi **Lapasova Go'zal Unarboy qizi**
gozallapasova28@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada pedagogik nutq tushunchasi, uning ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'rni, vazifalari va turlari ilmiy-pedagogik jihatdan yoritilgan. Shuningdek, pedagogik nutqning o'ziga xos xususiyatlari, psixologik va metodik jihatlari keng tahlil qilinadi. Maqola pedagog kadrlar, talabalar va ta'lim sohasi xodimlari uchun mo'ljallangan.

Annotation: This article explores the concept of pedagogical speech, its role in the educational process, its functions, and types from a scientific and pedagogical perspective. Additionally, the distinctive features of pedagogical speech, as well as its psychological and methodological aspects, are thoroughly analyzed. The article is intended for pedagogical staff, students, and education sector professionals.

Аннотация: В данной статье рассматривается понятие педагогической речи, её роль в образовательном процессе, функции и типы с научно-педагогической точки зрения. Также подробно анализируются особенности педагогической речи, её психологические и методические аспекты. Статья предназначена для педагогических работников, студентов и специалистов в сфере образования.

Kalit so'zlar / Keywords / Ключевые слова:

pedagogik nutq, nutq turlari, tarbiyaviy vazifa, muloqot, pedagogik kommunikatsiya, ta'lim jarayoni, psixologik ta'sir, metodik jihatlar

Kirish: Pedagogik faoliyatning samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchining nutqiga bog'liq. Nutq — bu nafaqat axborot yetkazish vositasi, balki tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish, shaxsni shakllantirish va o'quvchilarni faollashtirishning muhim omilidir. O'qituvchi o'z nutqi orqali bilim beradi, dunyoqarashni kengaytiradi, axloqiy me'yorlarni singdiradi va jamiyat uchun zarur bo'lgan barkamol shaxsni tarbiyalaydi. Bugungi kunda ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar, innovatsion yondashuvlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalar pedagog nutqiga bo'lgan talabni yanada oshirmoqda. O'quvchi markazida tashkil etilayotgan ta'lim jarayonida o'qituvchi nutqi aniq, tushunarli, mantiqli va ta'sirchan bo'lishi lozim. Shuning uchun pedagogik nutqning o'ziga xos xususiyatlarini chuqur o'rganish dolzarb masalalardan biridir. Ushbu maqolaning maqsadi pedagogik nutqning nazariy asoslarini yoritish, uning asosiy xususiyatlarini tahlil qilish hamda pedagoglar uchun amaliy tavsiyalar berishdan iborat.

Pedagogik nutq tushunchasi va mohiyati:

Pedagogik nutq — bu o'qituvchining ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarga bilim berish, ularning fikrlash faoliyatini rivojlantirish va shaxsiy fazilatlarini shakllantirishga qaratilgan og'zaki va yozma nutqidir. U pedagogik muloqotning asosiy shakli hisoblanadi. Pedagogik nutqning mohiyati shundaki, u faqat bilim uzatish bilangina cheklanmaydi, balki o'quvchining ichki dunyosiga ta'sir qiladi, uni mustaqil fikrlashga, xulosa chiqarishga va ijtimoiy hayotga tayyorlaydi. Shu bois pedagog nutqi yuksak mas'uliyat talab etadi.

Pedagogik nutqning vazifalari:

1. Axborot berish vazifasi – bilim, tushuncha va ma'lumotlarni o'quvchilarga yetkazish.
2. Tarbiyaviy vazifa – o'quvchilarda axloqiy, ma'naviy va estetik qarashlarni shakllantirish.
3. Rivojlantiruvchi vazifa – tafakkur, nutq va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish.
4. Motivatsion vazifa – o'qishga bo'lgan qiziqishni kuchaytirish.
5. Tashkiliy vazifa – dars jarayonini boshqarish va tartibga solish.

Pedagogik nutqning turlari:

- Og'zaki nutq – dars tushuntirish, suhbat va munozara jarayonida qo'llaniladi.
- Yozma nutq – topshiriqlar, metodik ko'rsatmalar va baholash izohlarida namoyon bo'ladi.
- Monologik nutq – o'qituvchining uzluksiz bayoni.
- Dialogik nutq – savol-javob va muloqotga asoslangan nutq.

Pedagogik nutqning o'ziga xos xususiyatlari:

Maqsadlilik – Pedagogik nutq aniq maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi lozim. Har bir fikr ta'limiy yoki tarbiyaviy ahamiyat kasb etishi zarur.

Aniqlik va tushunarlilik – O'qituvchi nutqi o'quvchilarning yosh va bilim darajasiga mos bo'lishi kerak.

Mantiqiylik – Fikrlar izchil va ketma-ket bayon etilishi muhim.

Ta'sirchanlik – Intonatsiya, ohang va pauzalar nutq ta'sirchanligini oshiradi.

Nutq madaniyati – Adabiy til me'yorlariga rioya qilish pedagog uchun majburiydir.

Moslashuvchanlik – Pedagog nutqi vaziyatga qarab o'zgarib turishi kerak.

Tarbiyaviy yo'naltirilganlik – Har bir pedagogik nutq tarbiyaviy mazmunga ega bo'lishi zarur.

Pedagogik nutqning psixologik jihatlar: Pedagogik nutq o'quvchilarning ruhiy holatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ijobiy va rag'batlantiruvchi nutq o'quvchini faollashtiradi, salbiy ohang esa ishonchsizlikni kuchaytiradi.

Pedagogik nutq va pedagogik muloqot: Pedagogik nutq muloqot jarayonida samarali bo'ladi. O'qituvchi o'quvchilar bilan ochiq, samimiy va hurmatga asoslangan muloqotni yo'lga qo'yishi lozim.

Pedagogik nutqni rivojlantirish yo'llari:

- Mutolaa va o'z ustida ishlash
- Nutqiy mashqlar
- Trening va seminarlar
- O'z nutqini tahlil qilish

Xulosa: Pedagogik nutq ta'lim-tarbiya jarayonining eng muhim vositalaridan biridir. U o'quvchilarning bilim olish darajasini oshirish, tafakkur va mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, shaxsiy fazilatlarini shakllantirishda beqiyos ahamiyatga ega. Pedagogik nutqning samaradorligi uning maqsadliligi, aniqligi, mantiqliligi, ta'sirchanligi va madaniyatiga bog'liq. Shu bilan birga, pedagog nutqi tarbiyaviy va motivatsion xususiyatga ega bo'lib, o'quvchilarda ijobiy psixologik kayfiyat va o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan intilish uyg'otadi. Zamonaviy pedagoglar doimo o'z nutqini takomillashtirib borishi, pedagogik texnologiyalar va psixologik yondashuvlarni qo'llashi kerak. Faqat shunday

yondashuv pedagogik nutqning to'liq samaradorligini ta'minlaydi va o'quvchilarning shaxs sifatida rivojlanishini kafolatlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Akhundov, Sh. (2019). Pedagogik nutq va uning ta'lim jarayonidagi roli. Toshkent: Fan.
2. Karimov, A. (2020). Nutq madaniyati va pedagogik mahorat. Toshkent: O'zbekiston Pedagogika Instituti.
3. Islomov, B. (2018). Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va dars samaradorligi. Toshkent: Ma'naviyat.
4. Yusupov, R. (2021). Pedagogik nutq psixologiyasi. Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi.
5. Zokirova, N. (2017). O'qituvchi nutqining metodik jihatlari. Toshkent: Ilmiy Nashr.
6. Shukurov, M. (2022). Ta'limda samarali muloqot va nutq. Toshkent: Pedagogika.
7. Azimov, F. & Normatov, D. (2020). Pedagogik kommunikatsiya va nutq madaniyati. Toshkent: O'zbekiston Pedagogik Akademiyasi.